

ЗЛОЧИННІСТЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

CRIMINALITY AMONG MINORS: REASONS AND PREVENTION WAYS

Ільченко О.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства
Сумський державний університет

Гуша С.О., магістрант
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

У статті розглядається проблема боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також аналізуються заходи щодо її попередження. Нами більш детально розглянуті деякі аспекти захисту прав і свобод неповнолітніх в Україні.

Ми як автори доходимо висновку, що права дитини є складовою частиною загального комплексу прав людини, який становить правовий статус будь-якої фізичної особи.

Права дитини є комплексом прав і свобод, який характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей розвитку людини до досягнення його повноліття.

Ключові слова: неповнолітні, злочини, поняття злочину, контингент, запобіжні заходи.

В статье рассматривается проблема борьбы с преступностью несовершеннолетних, анализируются меры по ее предупреждению. Нами более подробно рассмотрены некоторые аспекты защиты прав и свобод несовершеннолетних в Украине.

Мы, как авторы, приходим к выводу, что права ребенка являются составной частью общего комплекса прав человека, который составляет правовой статус любого физического лица.

Права ребенка являются комплексом прав и свобод, который характеризует правовой статус ребенка с учетом особенностей развития человека до достижения его совершеннолетия.

Ключевые слова: несовершеннолетние, преступления, понятие преступления, контингент, меры предосторожности.

The article considers the problem of combating criminality among minors. The article deals with some aspects of protecting underaged citizen's rights and liberties in Ukraine.

The author comes to the conclusion that rights of children are an intrinsic part of human rights which corresponds to legal status of any individual.

Rights of children constitute a complex of right and liberties which characterizes a legal status of a child taking in to amount peculiarities of human development before reaching a full age.

The crime of minors is one of the global problems of modern time, and all world community interested in solution of this problem. It is explained by an important role of younger generation in ensuring viability of society and its development. Even in most democratic and economically developed states exists the rise of crime of minors. It is impossible to solve a problem of crime of minors only by national means and also it is necessary to combine efforts of all society, as causes emergence and development of system of standards, the norms directed on the solution of this problem. Teenagers are one of the unprotected categories of society. Their dreams of easy and fast enrichment conduct to various offenses and crimes. Their desire quite often brings them into the criminal sphere.

In normal conditions the teenager will never become a criminal. It is necessary not to forget that the minor criminal is a child who as a result of the wrong education and a bad example became a criminal.

Proceeding from it, it's necessary to build a prevention of deviant behavior of teenagers which could help him to adapt to the social environment.

Key words: minors, crimes, concept of crime, contingent, preventive measures.

Злочин є формою соціальної поведінки людей, що порушує нормальне функціонування суспільного організму. З усіх порушень злочинність найбільш небезпечна для суспільства. Крім того, злочинність можна визначити як соціально-правове явище, адже сама цифра злочинності складається з суми скоєних у цьому суспільстві і в цей період часу злочинів. Проте злочинність є не простою сумою скоєних злочинів, а й явищем, що має свої закономірності існування та пов'язане з іншими соціальними явищами, що часто ними визначається.

Злочинність неповнолітніх є найбільш небезпечною складовою частиною девіантної поведінки осіб, які не досягли 18 років. Причинами злочинності серед неповнолітніх є: низький рівень матеріального забезпечення сім'ї; неврегульованість питання щодо дітей і підлітків із відставанням в інтелектуальному, вольовому та психічному розвитку; відсутність контролю за розвитком, поведінкою та діяльністю підлітків; безпритульність неповнолітніх; поширення культури жорстокості в соціальних мережах, що користуються популярністю у підлітків; поширення алкоголізму та наркоманії.

Найбільший вплив на неповнолітніх справляє найближче оточення – це їхні сім'ї. Соціальні та економічні проблеми в родині здатні вплинути на формування осо-

бистості підлітка з подальшою схильністю до антиправних дій. Як свідчить практика, у 35% злочинних випадків на неповнолітніх негативно впливали члени сім'ї (алкогольна чи наркотична залежність батьків або інших старших членів сім'ї; прояви фізичного чи морального насильства; незацікавленість у розвитку дитини тощо) [1].

Таким чином, відсутність у сім'ї змоги забезпечувати матеріальні потреби неповнолітніх формує у них мотивацію до корисливих злочинів. Крім того, приклад старших членів родини (антигромадська поведінка, вживання алкогольних напоїв чи наркотичних речовин тощо) значною мірою посилює ймовірність протиправної діяльності підлітка.

Також однією з важливих проблем є злочинність неповнолітніх із психічними розладами. Відповідно до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ), розподіл неповнолітніх за видами встановлених у них аномалій виглядає як: несоціалізований розлад поведінки – 31,5%, соціалізований розлад поведінки – 3,9%, органічний розлад особистості – 18,1%, дисоціалізований розлад особистості – 7,5%, синдром залежності від психоактивних речовин – 0,8%, легка розумова відсталість – 38,2%. При цьому спостерігається тенденція до збільшення кількості неповнолітніх із несоціалізованим чи соціалізованим розладом поведін-

ки або дисоціальним розладом особистості. Однак із вищезазначених аномалій судова практика з призначення покарання особам, що їх мають, напрацьована лише стосовно легкої розумової відсталості, синдрому залежності від психоактивних речовин та органічного розладу особистості. Щодо решти аномалій відсутня чітка регламентація призначення покарання [2].

За словами педагогів, телебачення небезпечно впливає на підлітків. Вони вважають, що існує деякий зв'язок насильства на екрані зі зростанням злочинів серед неповнолітніх: телебачення нав'язує неповнолітнім приклади наслідування культу насильства, грубості, жорстокості, тобто все те, що неповнолітній бачить по телевізору, він намагається втілити в реальність.

Батьки стали менше піклуватися про дітей, прагнучи перекласти виховні функції на школу, вулиці та засоби масової інформації.

Досить часто сімейний перегляд телевізора замінює спілкування батьків із дітьми.

Таким чином, необхідно не забувати, що основи характеру неповнолітнього та певні цінності життя спочатку закладаються в сім'ї. Тому дефекти сімейного виховання є однією з основних причин злочинів та інших правопорушень неповнолітніх.

Однією зі стимулюючих причин здійснення підлітками правопорушень є несправедливе та жорстоке поводження дорослих членів сім'ї з ними. Підлітки, які постійно підлягають жорсткому поводженню в сім'ї, мають переконання, що грубість – це норма людських відносин. Вони легко впадають у стан гніву, і їхній гнів найчастіше відчують на собі слабкі, молодші за віком, старі хворі люди та тварини.

Однією зі специфічних причин злочинності неповнолітніх на сучасному етапі життя суспільства є катастрофічне становище з організацією дозвілля дітей та підлітків за місцем проживання, адже молодь не може себе нічим зайняти і не знаходить для себе цікавої роботи, яка б була до душі [3]. Багато оздоровчих таборів для дітей і підлітків закриті, діти з неповних малозабезпечених сімей не завжди можуть потрапити в табір через високу вартість путівок. Тому горища, підвали стали улюбленим заняттям підлітків. У багатьох містах відсутні молодіжні центри, спортивні майданчики і спортивні клуби. Але ж спорт – це той інструмент, за допомогою якого можна боротися з підлітковою злочинністю.

Щодо осіб із серйозними психічними розладами, то, відповідно до п. 1 ст. 18 ККУ, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, за КПК, може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до п. 2 ст. 19 ККУ, не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру [4].

Застосування запобіжних заходів до неповнолітніх регулюється деякими нормами Конвенції про права дитини. Відповідно до ст. 37 Конвенції, «арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно із законом та використовується лише як винятковий захід і протягом якомога коротшого відповідного періоду часу».

Згідно з Законом «Про охорону дитинства», затримання та арешт неповнолітніх застосовується як винят-

ковий захід і тільки у випадках, встановлених законом. Забороняється утримання дитини в одному приміщенні з дорослими затриманими, арештованими чи засудженими особами. Це положення національного законодавства узгоджується зі ст. 10 МПГПП та п. 16 Рекомендації № R (87) 20 КМ РЄ. Про затримання дитини негайно інформують батьків або осіб, які їх замінюють, а крім того, службу обвинувачення [5].

Після затримання неповнолітній негайно має постати перед судом, який розглядає питання про його звільнення (правило 10 «Пекінських правил»). У справах щодо неповнолітніх обвинувачених «розумність» строків розгляду обвинувачення судом набуває першочергового значення.

Верховний Суд роз'яснив, що суд, приймаючи рішення про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього, має дослідити стан здоров'я неповнолітнього, сімейний і матеріальний стан, стосунки з батьками, дієвість наявного контролю за його поведінкою, вид діяльності, місце, проживання, дані про попередні судимості, соціальні зв'язки, схильності, спосіб життя (п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 16 квітня 2004 р. № 5).

Також одним із важливих прав неповнолітнього, що, своєю чергою, є суттєвою ознакою справедливого кримінального процесу щодо неповнолітнього, є право на конфіденційність, гарантоване у міжнародних правових документах. Європейська конвенція з прав людини передбачає, що пресу і відвідувачів можуть не допускати до зали судових засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини з метою дотримання моральних засад, коли того вимагають інтереси неповнолітніх (ч. 1 ст. 6) [6].

Злочинність неповнолітніх значною мірою залежить і від стану боротьби з нею, і від рівня соціального контролю з боку сім'ї, школи, громадськості за проведенням часу підлітків. Тому вивчати рівень злочинності неповнолітніх треба, насамперед, не тільки за місцем скоєння злочинів підлітків, але й за місцем їх проживання, оскільки саме там, як правило, буває організований центр профілактичної роботи з цим контингентом.

Ускладнюють боротьбу зі злочинністю і недоліки у прийнятті правових актів про боротьбу з пияцтвом в середовищі неповнолітніх. Значні резерви підвищення ефективності боротьби зі злочинністю неповнолітніх пов'язані, насамперед, з усуненням недоліків індивідуального попередження злочинів.

Система заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх базується на заходах загальносоціального характеру, покликаних забезпечити належний рівень життя, добробуту, культури, виховання та освіти громадян. Все це не дає змоги здійснювати належним чином профілактику бездоглядності, бродяжництва дітей і підлітків, а лише посилює соціальну напруженість, прирікає значну частину дітей на кримінальний спосіб життя, вчинення злочинів.

Таким чином, ми дійшли **висновку**, що основними причинами вчинення злочинів неповнолітніми є відсутність належного контролю від батьків, низький рівень соціального матеріального становища сім'ї, слабка організація вільного дозвілля неповнолітніх, відсутність працевлаштування на соціально корисну роботу у вільний від навчання час, слабкий контроль із боку адміністрації освітніх установ та слабе планове обслуговування правоохоронних органів.

У нормальних умовах підліток не стане вчиняти кримінальне правопорушення. Треба не забувати, що неповнолітній злочинець – це дитина, яка внаслідок слабого виховання батьками стала злочинцем. Це дитина, яка не відчувала підтримки батьків, суспільства та уряду свого часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запобігання злочинності неповнолітніх. Український юридичний портал. URL: <http://radnuk.info/komentar/chpky/230-124---.html>.
2. Проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх з психічними аномаліями. Новини української психіатрії. URL: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper186.htm>.

3. Шахбанова Х.М. Основные причины злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку російського суспільства. URL: <http://vestnik.uapa.ru/ru-ru/issue/2013/02/27/>.

4. Кримінальний Кодекс України 05.04.2001 р. № 2341-14. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. Документ 2402-14, чинний, поточна редакція від 30.11.2017 р., підстава 2180-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page>.

6. Макбрайд Дж. Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес. 2010. С. 76. URL: <http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20Mc%20Bride%20ukr.pdf>.

УДК 343.122

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ЧИ АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ?

TEMPORARY ACCESS TO THINGS AND DOCUMENTS OR LAWYER'S REQUEST?

Казьмірова І.В.,
аспірант кафедри інформаційного права
та права інтелектуальної власності

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті порушується питання щодо практичної поширеності реалізації стороною захисту права на звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Визначено, що за відсутності встановлених законом випадків сторона захисту є вільною у виборі щодо того, яким механізмом скористатися – адвокатським запитом або/та тимчасовим доступом до речей і документів, у зв'язку з чим також здійснено їх порівняльний аналіз. Зроблено висновок, що стороні захисту не обов'язково щоразу вдаватися до тимчасового доступу до речей і документів, адже необхідні відомості можна отримати і шляхом направлення адвокатського запиту.

Ключові слова: тимчасовий доступ до речей і документів, адвокатський запит, сторона захисту, документи, відомості.

В статье поднимается вопрос относительно практической распространенности реализации стороной защиты права на обращение к следственному судье с ходатайством о временном доступе к вещам и документам. Определено, что при отсутствии установленных законом случаев сторона защиты свободна в выборе относительно того, каким механизмом воспользоваться – адвокатским запросом и/или временным доступом к вещам и документам, в связи с чем также осуществлен их сравнительный анализ. Сделан вывод, что стороне защиты не обязательно в каждом случае прибегать к временному доступу к вещам и документам, поскольку необходимые сведения можно получить и путем направления адвокатского запроса.

Ключевые слова: временный доступ к вещам и документам, адвокатский запрос, сторона защиты, документы, сведения.

The article raises the question of the practical distribution of the realization by the party of protection of the right to appeal to the investigative judge with a request for temporary access to things and documents. It is determined that, in the absence of the cases established by law, the defense party is free to choose which mechanism to use – the advocacy request and / or temporary access to things and documents, and their comparative analysis is also carried out. Nor the temporary access, nor the lawyer's request, gives the party protection of the advantages in obtaining the original documents. Moreover, even the procedure for the implementation of the implementation by the parties to the protection of this procedural action remains uncertain. For example, whether it is necessary to make a protocol, to fix such procedural action; proof of value obtained during temporal access of things and documents, etc.

It is concluded that the defense does not necessarily have to resort to temporary access to things and documents in every case, since the necessary information can also be obtained by sending a lawyer's request. In addition, the party of defense is better to first use the lawyer's request, which in future may serve as a more significant argument in substantiating the petition for temporary access to things and documents.

Key words: temporary access to things and documents, lawyer's request, defense, documents, information.

Питання, пов'язані з правовим регулюванням тимчасового доступу до речей і документів, становлять значний науковий і практичний інтерес: постійно порушуються нові проблеми, висуваються цікаві ідеї.

Результати аналізу судової практики свідчать, що з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей та документів, як правило, звертається сторона кримінального провадження з боку обвинувачення – слідчі та прокурори, в той час як випадки звернення до слідчих суддів із такими клопотаннями сторони кримінального провадження з боку захисту (насамперед, це стосується захисників підозрюваних) є поодинокими, незважаючи на те, що закріплення в КПК України норми, яка надає стороні кримінального провадження з боку захисту таке право, було спрямоване на впровадження механізму реалізації змагальності сторін та свободи в поданні ними до суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості [1, с. 94].

Аналізуючи відповідну наукову літературу, В.І. Фаринник зазначає, що така тенденція зумовлена недосконалістю окремих положень КПК, які унеможливають реалізацію прав захисника, в тому числі щодо збирання

доказів, у повному обсязі, що, своєю чергою, унеможливає належну аргументацію стороною захисту клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження і, як наслідок, має місце відмова слідчого судді в їх задоволенні [2, с. 89].

Подібні твердження небезпідставні і заслуговують на увагу. Разом із тим вважаємо за необхідне доповнити їх власними міркуваннями з приводу того, чому сторона захисту реалізує право на звернення до слідчого судді з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей і документів не настільки часто, як сторона обвинувачення. Зазначене й зумовило необхідність здійснення цього дослідження, для чого нами було використано праці таких науковців, як В.І. Фаринник, А.В. Чуб, М.А. Погорельський, О.І. Коровайко, О. Подковський, А.В. Рось, Д.Б. Сергеева, О.С. Старенький, а також відповідну судову практику.

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати практичну зумовленість нечастої реалізації стороною захисту права на звернення до слідчого судді з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей і документів.